

BẢO TÀNG TỈNH VINH PHÚC

HIỆN TẠI VÀ MỘT SỐ ĐỊNH HƯỚNG PHÁT TRIỂN

TẠ HUY ĐỨC*

1 - Nằm ở phía Bắc thủ đô Hà Nội - Vinh Phúc là một miền đất cổ, có nền văn hoá lâu đời. Trong suốt quá trình hình thành và phát triển, miền đất này là địa bàn từng diễn ra nhiều sự kiện, biến cố lịch sử đặc biệt, từ đó hình thành rõ nét truyền thống đấu tranh dựng nước và giữ nước trong cộng đồng các dân tộc ở Vinh Phúc.

Vinh Phúc là tỉnh có đặc điểm địa lý khá đa dạng, với sự hiện diện của cả 3 vùng: Đồng bằng, trung du và miền núi. Phía Bắc là vùng rừng núi, chạy từ Đông sang Tây, đặc biệt có dãy Tam Đảo, với đỉnh cao 1.591m sừng sững như bức trường thành, từ xưa đã là danh thắng nổi tiếng và có nguồn lâm sản dồi dào. Phía Nam là vùng đồng bằng rộng lớn, chạy dọc theo ven sông Hồng và hoà vào châu thổ Bắc Bộ. Đây là miền châu thổ có đất đai màu mỡ, vốn là vựa lúa trù phú, cung cấp lương thực cho nhân dân trong tỉnh và khu vực. Xen giữa vùng núi và vùng đồng bằng là vùng đồi núi trung du cùng những thung lũng ruộng bậc thang, nơi cung cấp những nguyên vật liệu xây dựng và là xứ sở của những trại rừng, vườn đồi của những người nông dân cần mẫn, một nắng hai sương.

Ngoài những đường giao thông quan trọng chạy qua tỉnh như quốc lộ 2, đường xe lửa Hà

Nội - Lào Cai, Vinh Phúc còn có những con sông lớn như: Sông Hồng, sông Lô, sông Cà Lồ, sông Phan, sông Phó Đáy..., cùng nhiều ngòi, kênh... những nguồn nước dồi dào và những đường giao thông thủy đặc biệt. Tuy nhiên, thiên nhiên Vinh Phúc cũng rất phức tạp, với sự nghiệt ngã của khí hậu nhiệt đới gió mùa, sự đe dọa của lũ lụt, của những trận bão núi mưa ngàn và những cơn lốc xoáy...

Sống trong một môi cảnh như thế, con người Vinh Phúc đã sớm tìm cho mình những ứng xử biến hoá và linh hoạt. Trong quá trình lao động cần cù, sáng tạo, các dân tộc anh em trên đất Vinh Phúc đã biết vừa hoà hợp, vừa cải tạo để thiên nhiên phục vụ nhiều nhất cho đời sống con người. Bên cạnh những trung tâm văn hoá thời cổ như: Đồ đá Lũng Hoà, Đôn Nhân; đồ đồng Đồng Đậu, Mê Linh v.v..., người Vinh Phúc còn xây dựng những trung tâm về thủ công nghiệp, những làng nghề nổi tiếng như gốm Hương Canh, Định Trung; mộc Thanh Lãng, Bích Chu; rèn ở Thùng Mạch; đục chạm đá ở Hải Lưu v.v... Ngày nay, trong sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá, Vinh Phúc đã và đang xây dựng những trung tâm công nghiệp, tổ hợp nông - lâm nghiệp với kỹ thuật tiên tiến, hiện đại. Bộ mặt xã hội, đời sống văn hoá của nhân dân ngày càng được nâng cao.

* GIÁM ĐỐC BẢO TÀNG TỈNH VINH PHÚC

Dựng nước là thế, giữ nước càng oanh liệt hơn. Kể từ thời dựng nước Văn Lang đến nay, người dân Vĩnh Phúc đã đoàn kết đấu tranh chống giặc ngoại xâm, làm nên những chiến công bất hủ, rạng rỡ non sông.

Ngay từ đầu Công nguyên, thời kỳ chống phong kiến phương Bắc xâm lược, trên đất Vĩnh Phúc đã diễn ra nhiều sự kiện lịch sử quan trọng như: Khởi nghĩa Hai Bà Trưng; khởi nghĩa Lý Bí/Bôn - thành lập nước Vạn Xuân; chiến thắng quân Nguyên Mông ở Bình Lệ Nguyên; chiến thắng quân Minh ở thành Tam Giang; khởi nghĩa Quận Hảo (Nguyễn Danh Phương) chống áp bức bóc lột v.v...

Khi thực dân Pháp xâm lược nước ta, nhân dân Vĩnh Phúc đã anh dũng đứng lên theo các sĩ phu yêu nước như Nguyễn Quang Bích, Đốc Ngũ, Đê Thám... diệt Tây, gìn giữ quê hương. Những người con bất tử như Đội Cấn, Nguyễn Thái Học..., với tinh thần yêu nước nồng nàn, đánh Pháp để mưu cầu độc lập quốc gia: "Không thành công thì thành nhân", khi hy sinh vẫn còn hô "Việt Nam vạn tuế"... Khi Đảng ta thành lập, truyền thống yêu nước ấy của nhân dân Vĩnh Phúc đã được động viên và phát huy cao độ. Bất chấp sự kim kẹp, khủng bố của quân thù, nhân dân Vĩnh Phúc đã kiên cường đấu tranh oanh liệt, từng bước xây dựng những cơ sở cách mạng như: Tam Lộng, Vĩnh Yên, Bình Xuyên, Bích Đại, Thanh Vân, Đạo Tú, Vũ Di, Tân Cương..., rồi các căn cứ địa, chiến khu Bắc Lập Thạch, Ngọc Thanh... tiến tới cuộc Cách mạng tháng Tám long trời lở đất, giải phóng quê hương, mở ra một kỷ nguyên mới trong lịch sử quê hương, đất nước - kỷ nguyên của độc lập, tự do và Chủ nghĩa xã hội.

Trong chín năm kháng chiến chống Pháp thần thánh, trên quê hương Vĩnh Phúc đã xảy ra nhiều trận đánh lớn và chiến thắng vẻ vang như: Xuân Trạch, Núi Đanh, Tiên Phong, Ba Huyện v.v... Vĩnh Phúc cũng đã đóng góp hàng vạn con em vào quân chủ lực, hàng triệu ngày công phục vụ chiến đấu, đã diễn ra hàng ngàn trận đánh, loại khỏi vòng chiến đấu hàng vạn tên địch.

— Đến cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước, nhân dân Vĩnh Phúc đã cùng cả nước vừa sản xuất, vừa chiến đấu và xây dựng hậu phương lớn Xã hội chủ nghĩa, chi viện sức

người, sức của cho tiền tuyến lớn miền Nam. Một lần nữa, hàng vạn con em Vĩnh Phúc lại tòng quân đánh Mỹ, hàng nghìn gia đình có từ 4 đến 5 con đi bộ đội, hàng nghìn thanh niên xung phong đi phục vụ các chiến trường... Hơn 100 máy bay Mỹ bị bắn rơi trên bầu trời Vĩnh Phúc, trong đó có chiếc thứ 4.000...

Qua hai cuộc kháng chiến, Vĩnh Phúc đã được Nhà nước tặng danh hiệu tỉnh Anh hùng, Huân chương Sao vàng và hàng nghìn huân, huy chương khác, hăng chục anh hùng lực lượng vũ trang, trong đó tiêu biểu như anh hùng Trần Cừ lấy thân mình lấp lỗ châu mai; anh hùng Nguyễn Viết Xuân với lời hô bất tử "Nhằm thẳng quân thù mà bắn", cùng với hàng trăm bà mẹ Việt Nam anh hùng khác.

Hiện nay, dưới sự lãnh đạo của Đảng, Nhà nước, trực tiếp là Tỉnh uỷ, HĐND và UBND tỉnh, nhân dân các dân tộc Vĩnh Phúc đang ra sức tiến hành mạnh mẽ hai nhiệm vụ chiến lược xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, tất cả vì sự nghiệp dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh, nguyện phấn đấu xây dựng tỉnh Vĩnh Phúc trở thành "tỉnh giàu có, phồn vinh nhất miền Bắc" như Bác Hồ đã căn dặn.

2 - Trên nền tảng đất nước và con người đặc biệt ấy, công tác bảo tồn - bảo tàng ở Vĩnh Phúc đã sớm được định hình và phát triển. Từ những năm 60 của thế kỷ XX, Bảo tàng tỉnh Vĩnh Phúc đã tổ chức trưng bày nhiều chuyên đề, xây dựng nhiều nhà truyền thống ở các xã Tiên Phong, Vũ Di, Nguyệt Đức. "Bảo tàng gánh" xã Hương Sơn, do đồng chí Phạm Bá Cối phụ trách, rất nổi tiếng một thời... Trưng bày bảo tàng ở những thập niên ấy, tuy còn thô sơ, song đã có những tác dụng nhất định trong việc giáo dục truyền thống cho nhân dân toàn tỉnh; đồng thời làm nền tảng cho việc xây dựng và trưng bày Bảo tàng tỉnh Vĩnh Phúc ngày nay.

Năm 1997, tỉnh Vĩnh Phúc được tái lập lại. Từ nhận thức đúng đắn về vai trò của công tác bảo tàng trong sự nghiệp cách mạng, nhất là trong lĩnh vực tư tưởng văn hoá, nên trong điều kiện của một tỉnh mới tái lập còn nhiều khó khăn, song Tỉnh uỷ, UBND tỉnh đã đầu tư xây dựng Bảo tàng tỉnh, là một ngôi nhà kiên cố 2 tầng, diện tích mặt sàn 2.500m² trong một khuôn viên rộng 38.000m². Bảo tàng Vĩnh Phúc được đánh giá là một trong những bảo

tàng có địa thế khang trang nhất trong hệ thống các bảo tàng tỉnh, thành phố hiện nay. Trên cơ sở ấy, Bảo tàng Vĩnh Phúc đã tận dụng những thuận lợi, khắc phục khó khăn tiến hành đồng thời các khâu công tác nghiệp vụ để trưng bày bảo tàng sớm được ra đời.

Ngày 1/9/2000, Bảo tàng tỉnh Vĩnh Phúc được khánh thành, đưa vào sử dụng trưng bày giai đoạn I, với nội dung: Lịch sử tỉnh Vĩnh Phúc từ thời tiền, sơ sử đến trước năm 1930.

Với 3.390 hiện vật gốc tiêu biểu và 200 ảnh tư liệu, tác phẩm nghệ thuật cùng nhiều tiêu bản, mẫu vật thiên nhiên, được trưng bày tại 3 phòng, theo một trình tự logic, mỹ thuật hài hoà, bố cục chặt chẽ, kết hợp khá nhuần nhuyễn giữa màu sắc, ánh sáng, tiếng động nên trưng bày Bảo tàng Vĩnh Phúc đã khai thác khá triệt để các lượng thông tin tự thân và "hơi thở" lịch sử của các tài liệu, hiện vật gốc, qua đó đã khái quát khá sinh động diễn trình lịch sử của tỉnh từ thời tiền, sơ sử đến trước năm 1930.

Phòng 1 - Mỏ dầu (gian long trọng) rộng 400m², chính giữa phòng là nhóm tượng "Chủ tịch Hồ Chí Minh với nhân dân Vĩnh Phúc" và lời căn dặn của Bác khi Người về thăm tỉnh ngày 2/3/1963: "Phải làm cho Vĩnh Phúc thành một trong những tỉnh giàu có, phồn vinh nhất ở miền Bắc...". Phần còn lại là nơi trưng bày các sưu tập về thiên nhiên, cấu tạo đất đai Vĩnh Phúc, các mẫu khoáng sản, các sản phẩm tự nhiên, mẫu các loại gỗ quý, động vật quý hiếm ở rừng Tam Đảo. Đặc biệt, ở đây giới thiệu 2 sưu tập bướm (cánh mềm) và bộ (côn trùng) kim kẹp cùng hệ sinh thái của chúng, rất hấp dẫn khách nghiên cứu và các em học sinh.

Do diện tích rộng, phòng này còn dành một phần trưng bày về lịch sử xã hội - giới thiệu thời kỳ tiền sơ sử trên đất Vĩnh Phúc, với sưu tập công cụ Văn hoá Sơn Vi; di chỉ khảo cổ học Đồng Đậu (huyện Yên Lạc) và các sưu tập hiện vật về 4 giai đoạn văn hoá: Phùng Nguyên, Đồng Đậu, Gò Mun, Đông Sơn trên đất Vĩnh Phúc, minh chứng cho quá trình chuyển cư từ miền núi tiến về đồng bằng: Từ du canh du cư (của từng bộ lạc) đến định canh định cư (với những xóm, làng ở vùng Yên Lạc Vĩnh Phúc trên 2.000 năm), tạo lập ra vùng châu thổ Bắc Bộ với nền văn minh sông

Hồng/nền văn minh lúa nước nổi tiếng. Bên cạnh những sưu tập công cụ của người Đồng Đậu là bộ xương người thời văn hoá Phùng Nguyên tìm thấy ở di chỉ Đồng Đậu, còn khá nguyên vẹn, tay phải đeo vòng đá Phùng Nguyên - Một di vật có giá trị lịch sử văn hóa đặc biệt.

Phòng 2 - Đời sống văn hoá các dân tộc Vĩnh Phúc: Giới thiệu 31 dân tộc anh em cùng chung sống trên đất Vĩnh Phúc, nhưng chủ yếu là giới thiệu khái quát 4 dân tộc: Kinh, Cao Lan, Sán Dìu và Dao. Mỗi dân tộc có một sắc thái văn hoá khác nhau, góp phần làm đa dạng, phong phú kho tàng văn hoá truyền thống trên quê hương Vĩnh Phúc, cả về phương diện văn hoá vật chất và văn hoá tâm linh, như: Phương thức canh tác sản xuất, đời sống sinh hoạt, thờ cúng, tín ngưỡng, lễ hội... Đồng thời, phòng này còn giới thiệu các làng nghề cổ truyền của Vĩnh Phúc như: Làng gốm Hương Canh, nghề mộc Bích Chu, nghề rèn Lý Nhân, nghề đục đá Hải Lưu...

Phòng 3 - Vĩnh Phúc giàu truyền thống đấu tranh dựng nước và giữ nước: Phòng trưng bày này giới thiệu 9 cuộc khởi nghĩa tiêu biểu trên quê hương Vĩnh Phúc trong lịch sử là:

- Khởi nghĩa Hai Bà Trưng năm 40 - 43;
- Căn cứ hồ Điển Triệt (nay là xã Tứ Yên - Lập Thạch) và cuộc khởi nghĩa Lý Bí (Bôn) chống quân Lương ở thế kỷ VI;
- Thành Gia Loan (Yên Lạc) của sứ quân Nguyễn Khoan ở thế kỷ X;
- Chiến thắng Bình Lệ Nguyên chống quân Nguyên - Mông, với danh tướng Lân Hồ thế kỷ XIII;
- Trần Nguyên Hãn trong cuộc khởi nghĩa Lam Sơn, thế kỷ XV.
- Khởi nghĩa của Quận Hảo (Nguyễn Danh Phương) thế kỷ XVIII;
- Các nhân vật, căn cứ trong các cuộc khởi nghĩa chống Pháp đầu thế kỷ XX: Căn cứ Sáng Sơn của cụ Đề Thám chống Pháp; Đội Cấn (tức Trịnh Văn Cấn, quê ở Vũ Di - Vĩnh Tường) lãnh tụ cuộc khởi nghĩa Thái Nguyên; lãnh tụ Nguyễn Thái Học (quê ở Thổ Tang - Vĩnh Tường) và phong trào Việt Nam Quốc dân Đảng với cuộc khởi nghĩa Yên Bái.

Ngoài ra, phòng này còn trưng bày các sản phẩm văn hoá tiêu biểu trên đất Vĩnh Phúc, như: Sưu tập đồ gốm cổ (các loại), chuông

chùa, nổi bật là tháp sứ chùa Trò, một cổ vật quý về gốm sứ tráng men thời Trần.

Với cách thức trưng bày theo biên niên nhưng không dàn trải, chỉ tập trung giới thiệu những sự kiện nổi bật, những thành tựu đặc sắc của nhân dân Vĩnh Phúc trong sự nghiệp đấu tranh dựng nước và giữ nước của dân tộc, từ thời kỳ tiền sơ sử đến năm 1930, từ ngày mở cửa đến nay (đã hơn 5 năm), trưng bày của Bảo tàng Vĩnh Phúc, tuy chưa phải là hoàn tất, nhưng đã khá hấp dẫn, thu hút được số khách tham quan ngày càng thêm đông đảo. Bảo tàng Vĩnh Phúc đã và đang trở thành một trung tâm văn hóa - du lịch nhiều tiềm năng ở địa phương.

3 - Phát huy kết quả nghiên cứu, trưng bày ở giai đoạn I, được sự quan tâm chỉ đạo sát sao của Tỉnh uỷ, UBND tỉnh, Cục Di sản văn hoá và Sở VH TT, Bảo tàng tỉnh Vĩnh Phúc đã và đang chuẩn bị tiến hành trưng bày giai đoạn II, với nội dung từ 1930 đến nay - gồm 3 chủ đề lớn như sau:

- Vĩnh Phúc trong cuộc cách mạng dân tộc

dân chủ nhân dân (1930 - 1954);

- Vĩnh Phúc trong sự nghiệp xây dựng Chủ nghĩa xã hội và đấu tranh thống nhất đất nước (1954 - 1975);

- Vĩnh Phúc trong thời kỳ cả nước thống nhất, cùng xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa (1975 đến nay).

Đề cương trưng bày của giai đoạn này đã hoàn thành, theo đó với gần 2.000 hiện vật, tài liệu, hình ảnh, trưng bày giai đoạn II sẽ giới thiệu những thành tựu nổi bật của nhân dân các dân tộc ở Vĩnh Phúc từ khi có Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo đến nay. Những nét lịch sử nổi bật mang tính đặc trưng của Vĩnh Phúc sẽ được tiếp tục giới thiệu qua nội dung trưng bày giai đoạn này như: Làm Cách mạng tháng Tám thắng lợi trên quê hương của phong trào Việt Nam Quốc dân Đảng, kháng chiến chống Pháp thắng lợi với những chiến công vang dội trong chiến dịch Trần Hưng Đạo, của liệt sỹ Trần Cừ lấy thân mình lấp lỗ châu mai, của anh hùng thiếu niên Lưu Quý An... kháng chiến chống Mỹ với anh hùng liệt

Một góc trưng bày về đời sống văn hóa các dân tộc ở Vĩnh Phúc tại Bảo tàng Vĩnh Phúc - Ảnh: M.A

sỹ Nguyễn Viết Xuân (quê xã Ngũ Kiên, huyện Vĩnh Tường) với khẩu hiệu bất diệt: "Nhằm thẳng quân thù mà bắn!"; với phong trào tất cả vì miền Nam ruột thịt, với chiến công bắn rơi chiếc máy bay thứ 4.000 của giặc Mỹ... Về sản xuất, Vĩnh Phúc là "quê hương của khoán quản" trong nông nghiệp, của sản xuất vụ Đông. Hiện nay, Vĩnh Phúc là tỉnh có tốc độ chuyển dịch cơ cấu kinh tế nhanh, từ một tỉnh thuần nông trở thành tỉnh công nghiệp, nông nghiệp và dịch vụ, một tỉnh sớm tham gia câu lạc bộ nghìn tỷ...

Tuy nhiên, từ hiện thực lịch sử đến hiện thực trong trưng bày bảo tàng hiện đại là cả một quá trình nghiên cứu tìm tòi, thể nghiệm. Tập thể cán bộ chuyên môn của Bảo tàng Vĩnh Phúc hiện đang ngày đêm suy nghĩ, mạn đàm để mong muốn đề ra những giải pháp trưng bày phù hợp nhất cho từng sự kiện lịch sử của tỉnh nhà. Thực tiễn cho thấy, trưng bày bảo tàng theo ý đồ/mong muốn chủ quan của người làm bảo tàng như trước đây thì không khó, nhưng ngày nay, trưng bày bảo tàng để khách tham quan nhận thức được những bài học lịch sử một cách tự nhiên, được tận hưởng các giá trị văn hoá thẩm mỹ và tự giác đến thăm ngày càng đông thì không phải là việc đơn giản. Muốn trưng bày đạt kết quả tốt, thì ngoài việc xác định được những vấn đề nội dung, đặc điểm lịch sử, xác định được bộ sưu tập tài liệu, hiện vật, chắc hẳn phải thông qua việc giải quyết đồng bộ các giải pháp khoa học về mỹ thuật, kiến trúc nội thất.

Về kiến trúc, Bảo tàng tỉnh Vĩnh Phúc đã được UBND tỉnh đồng ý cho sửa chữa, cải tạo hình dáng theo kiến trúc hiện đại; nội thất được mở rộng và bố cục phù hợp với nội dung.

Về trang trí nội thất, Bảo tàng sẽ/cần bổ sung hệ thống âm thanh, ánh sáng và những cảnh tượng mang tính khái quát, đảm bảo tính khoa học lịch sử, tính dân tộc và thẩm mỹ cao.

Hy vọng và tin tưởng rằng, được sự giúp đỡ của các nhà chuyên môn, của các họa sỹ trang trí nội thất, trưng bày giai đoạn II của Bảo tàng Vĩnh Phúc sẽ thành công trong.

4 - Cùng với nội thất, Bảo tàng Vĩnh Phúc còn có một khuôn viên rộng 3,8ha, có cảnh quan rất đẹp, đồng thời cũng là di tích lưu niệm về sự kiện Chủ tịch Hồ Chí Minh về thăm và nói chuyện với Đảng bộ và nhân dân các

dân tộc Vĩnh Phúc ngày 2/3/1963. Với ý nghĩa và cảnh quan như vậy, khuôn viên này đã được UBND tỉnh quy hoạch tổng thể làm trưng bày ngoài trời của Bảo tàng, với các phân khu: Thượng uyển, hạ uyển, các phần trưng bày ngoài trời khác. Hiện tại, một số công trình trong khuôn viên đã được thực hiện như: Hệ thống đường đi nội bộ, đắp đồi, hồ cảnh, thảm cỏ và cây xanh, trong đó có hơn 20 loài cây quý đã được trồng làm cho khu vực Bảo tàng trở thành một công viên đẹp của tỉnh.

Trong tương lai, Bảo tàng dự kiến nội dung trưng bày ngoài trời gồm:

- Trưng bày dân tộc học: Sẽ giới thiệu 4 dân tộc chính ở Vĩnh Phúc (Kinh, Sán Dìu, Dao và Cao Lan) thông qua hệ thống nhà ở, điều kiện canh tác sản xuất, sinh hoạt gia đình và lễ hội dân gian truyền thống;

- Trưng bày một số công trình kiến trúc cổ như: Tháp Bình Sơn, tháp Cói và một số tượng, bia ký sưu tầm từ các địa phương trong tỉnh;

- Dựng chân dung một số anh hùng dân tộc, danh nhân văn hoá tiêu biểu của quê hương như: Hai Bà Trưng, Trần Nguyên Hãn, Lý Bí, Lãn Hồ, Lê Xoay, Nguyễn Viết Xuân, Kim Ngọc v.v... Ngoài ra, trong khuôn viên sẽ có những địa điểm để trình diễn các nghề thủ công truyền thống, những vũ điệu dân gian, lễ hội cổ truyền...

Cùng với nội thất, trưng bày ngoài trời với những nội dung nói trên không chỉ có ý nghĩa về khoa học, tuyên truyền, giới thiệu đặc trưng văn hoá các dân tộc Vĩnh Phúc, mà còn làm cho khu vực Bảo tàng thêm sinh động, hấp dẫn, thu hút khách tham quan.

Một chặng đường vừa qua, những công việc bộn bề trong những ngày sắp tới ở Bảo tàng Vĩnh Phúc, đã và đang đặt ra cho các cán bộ, công chức của Bảo tàng, cùng những ai hằng quan tâm, yêu mến sự nghiệp này bao trăn trở, thách thức, cùng những hy vọng, đợi chờ.

Những trình bày của chúng tôi trong bài viết này, do đây, rất mong được các đồng nghiệp chia sẻ, góp ý. Tất cả là vì sự phát triển, đi lên của Bảo tàng Vĩnh Phúc./

T.H.D